

# POGLED ŠTUDENTOV NA IZVAJANJE RAZISKOVALNE DEJAVNOSTI V OKVIRU PRAKTIČNEGA USPOSABLJANJA

## STUDENTS' VIEW ON THE IMPLEMENTATION OF RESEARCH ACTIVITIES AS PART OF TRAINEESHIP

AVTORJI / AUTHORS:

asist. dr. Ana Kodrič, mag. farm.  
doc. dr. Nejc Horvat, mag. farm.  
izr. prof. dr. Igor Locatelli, mag. farm.  
prof. dr. Mitja Kos, mag. farm.

*Univerza v Ljubljani, Fakulteta za farmacijo,  
Katedra za socialno farmacijo,  
Aškerčeva cesta 7, 1000 Ljubljana*

NASLOV ZA DOPISOVANJE / CORRESPONDENCE:

E-mail: ana.kodric@ffa.uni-lj.si

### POVZETEK

V študijskem letu 2018/2019 smo v okviru praktičnega usposabljanja v učnih centrih v raziskovalno dejavnost pilotno vključili 12 študentov. Preverjali smo možnosti izvajanja raziskovalne dejavnosti v lekarniškem okolju s pomočjo študentov, ki bi hkrati pomenila dodano vrednost za študente v smislu razvoja kompetenc v okviru kompetenčnega modela praktičnega usposabljanja. Večina vključenih študentov (75 %) je svojo izkušnjo sodelovanja v raziskavi ocenila kot pozitivno. 91 % jih je poročalo, da je raziskovalna aktivnost prispevala k razvoju njihovih osebnostno-profesionalnih kompetenc, pri čemer so posebej izpostavljali komunikacijske veščine in upravljanje samega sebe, 50 % pa je ocenilo velik prispevek raziskave k razvoju kompetenc, vezanih na oskrbo pacienta, s poudarkom na bolj celostnem pridobivanju znanj farmakoterapije ter izvajanju k bolniku usmerjenih aktivnosti. Kot negativno izkušnjo so navajali določene izzive pri vključevanju bolnikov in zbiranju podatkov ter usklajevanju raziskovalnega in rutinskega dela v lekarni.

### KLJUČNE BESEDE:

lekarna, praktično usposabljanje, raziskovanje, študenti farmacije

### ABSTRACT

In the academic year of 2018/2019, 12 students were included in the pilot project of introducing the research activities as part of the practical training. We aimed at testing the feasibility of conducting research activities in community pharmacies with engagement of students, which would also add value for students in terms of developing competences within the practical training competence framework. Most (75%) of the students involved rated their experience of participating in the research activities as positive. 91% reported that research activity contributed to the development of their personal / professional competencies, with special emphasis on communication skills and self-management, and 50% reported about major contribution on developing competencies related to patient care, especially acquiring more comprehensive pharmacotherapy knowledge and performing patient-centred activities. As a negative experience, they re-

ported about certain challenges related to patient recruitment and data collection, and coordinating research activities and routine work at the pharmacy.

#### KEY WORDS:

community pharmacy, pharmacy students, research, traineeship

#### ALI STE VEDELI?

- Vsi študenti farmacije opravljajo praktično usposabljanje v lekarnah.
- V študijskem letu 2018/2019 je potekal pilotni projekt, v katerem so študenti v okviru praktičnega usposabljanja sodelovali v izvedbi raziskave.
- Študenti v pilotnem projektu so ocenili sodelovanje v raziskavi kot zelo pozitivno izkušnjo.
- Večina študentov je menila, da je sodelovanje v raziskavi okrepilo njihove komunikološke veščine in znanje farmakoterapije ter podalo možnost za bolj poglobljen stik z bolniki.

## 1 UVOD

Študenti enovitega magistrskega študija Farmacija na Fakulteti za farmacijo Univerze v Ljubljani v zadnjem, petem letniku študijskega programa opravljajo praktično usposabljanje. Usposabljanje se izvaja skozi neposredno individualno delo študenta z mentorjem, ki je magister farmacije z ustreznimi delovnimi izkušnjami in mentorskimi kompetencami, v učnem centru, tj. zunanji lekarni ali v bolnišnici pod nadzorom farmacevtskega oddelka te bolnišnice. Poleg individualnega dela v učnem centru je usposabljanje sestavljeno tudi iz skupinskega dela usposabljanja pred, med in po izvajanju dela v učnem centru. Skupinski del usposabljanja se izvaja v obliki seminarjev in delavnic z namenom učinkovitejšega pridobivanja kompetenc, možnosti medsebojne interakcije študentov ter pridobivanja kompetenc na celotni paleti možnih situacij in vlog. Usposabljanje, ki je sestavni del dodiplomskega študija, simulira delo v lekarniški dejavnosti in predstavlja pedagoško okolje, katerega namen je pridobivanje predhodno definiranih kompetenc, ki bodo študentu kot bodočemu zdravstvenemu delavcu omogočale učinkovito, neodvisno in odgovorno

delovanje v farmacevtski stroki. Ključne kompetence so v okviru kompetenčnega modela združene v naslednje skupine: (a) javno zdravje, (b) oskrba pacienta, (c) upravljanje (menedžment) in (d) osebnostno-profesionalne kompetence (1).

Dodatno možnost v smeri izgradnje kompetenc predstavlja tudi vključevanje študentov v raziskovalno dejavnost na področju lekarniške prakse. Na ta način si lahko študent približa koncept z dokazi podprte lekarniške dejavnosti, katere izvajanje v praksi je ena izmed ključnih kompetenc v kompetenčnem modelu magistra farmacije, ter krepi kompetence s področja oskrbe pacienta, kot so svetovanje pacientom, spremljanje izidov zdravljenja in usmerjenost k pacientu, ter osebnostno-profesionalne kompetence, s poudarkom na komunikacijskih veščinah v odnosu do pacientov. Hkrati z vključevanjem študentov v raziskovalne aktivnosti le-te vzgajamo v duhu povezovanja raziskovanja in prakse, ki je v lekarniški dejavnosti izjemno pomembno (2).

Namen raziskav je razumeti lekarniško dejavnost in način njenega izvajanja, da bi podprli njene cilje in zagotovili, da se znanje in veščine farmacevtov čim učinkoviteje uporabijo za reševanje težav pri zdravstveni oskrbi bolnikov in izpolnitev zdravstvenih potreb prebivalstva. Raziskave lahko variirajo od manjših projektov, ki skušajo prepoznati potrebe bolnikov, do večjih raziskav, katerih namen je najti načine, kako izboljšati izide bolnikov ali oceniti učinkovitost novih farmacevtskih storitev (3). Da bi lekarniška dejavnost postala uveljavljeni del primarnega zdravstva in bi jo prepoznali kot bistveni element pri zagotavljanju storitev zdravstvene oskrbe bolnikov, je potrebna zanesljiva baza dokazov, kako lekarniška dejavnost zagotavlja učinkovite, kakovostne in stroškovno učinkovite storitve (4). Magistri farmacije na primarnem nivoju zdravstva predstavljajo skupino, ki bi lahko ključno vplivala tako na gradnjo baze dokazov kot tudi na krepitev lokalne zmogljivosti za optimalno oskrbo bolnikov in nadaljnji razvoj stroke. Če želimo pokazati, da se lekarniška farmacija še zavzema za napredek v nenehno spreminjajočem se okolju zdravstvenega varstva, so potrebne raziskave, da bi opredelili področja zdravstvenega varstva, ki se srečujejo z izzivi, in pokazali, kako lahko lekarniška dejavnost ponuja rešitve zanje (3).

Tudi lekarniški farmacevti sami prepoznajo pomen raziskav za stroko. V raziskavi Armourjeve s sod. so avstralski lekarniški farmacevti izrazili stališče, da se je trenutna praksa razvila na temeljih dosedanjih raziskav, in menijo, da je za nadgradnje in spreminjanje modelov delovanja stroke v prihodnosti potrebno z raziskavami pridobiti dokaze o kliničnih in stroškovnih koristih dejavnosti v lekarniški praksi. Prevladuje tudi mnenje, da izvajanje raziskovalnih



aktivnosti krepi strokovnost in ugled poklica v skupnosti (5). Tudi večina avstralskih in britanskih študentov se strinja, da ima raziskovanje v lekarniški dejavnosti pomembno vlogo v razvoju poklica in v učnem načrtu, vendar pa je skoraj polovica študentov navedla, da se ne bodo ukvarjali z raziskovanjem, in izrazila pomanjkanje zaupanja v svoje sposobnosti za izvajanje raziskovalne dejavnosti (2, 6).

Na Katedri za socialno farmacijo Fakultete za farmacijo Univerze v Ljubljani smo želeli preveriti izvedljivost in možnosti izvajanja raziskovalne dejavnosti v lekarniškem okolju s pomočjo študentov na praktičnem usposabljanju v učnih centrih, ki bi obenem pomenila dodano vrednost za študente v smislu razvoja kompetenc v okviru kompetenčnega modela praktičnega usposabljanja.

## 2 METODE

V študijskem letu 2018/2019 smo v okviru praktičnega usposabljanja v raziskovalno dejavnost pilotno vključili 12 študentov. Študenti so ob pomoči mentorja praktičnega usposabljanja ali drugih zaposlenih v lekarni k sodelovanju povabili bolnike s hipertenzijo, ko so le-ti prišli po svoja zdravila za zniževanje povišanega krvnega tlaka. Če je bolnik pokazal zanimanje za sodelovanje, mu je študent razložil namen in potek raziskave ter pridobil pisno soglasje o sodelovanju v raziskavi. V nadaljevanju je študent izvedel strukturirani intervju, v katerem je skušal pridobiti podatke o bolniku ter njegovi terapiji hipertenzije. V nadaljevanju je dal bolniku v izpolnjevanje vprašalnika za vrednotenje sodelovanja pri zdravljenju in odnosa do zdravil ter mu izmeril krvni tlak s pomočjo avtomatskega merilca krvnega tlaka po vnaprej opredeljenem protokolu. Z bolnikom se je dogovoril za naslednji obisk lekarnice čez približno dva meseca, na kar ga je opomnil s telefonskim klicem nekaj dni pred predvidenim obiskom. Na drugem srečanju je študent bolniku ponovno izmeril krvni tlak in preštel in zabeležil osnovne enote zdravil za zniževanje povišanega krvnega tlaka, ki jih je bolnik po navodilu s prvega srečanja prinesel s seboj. Pred začetkom izvajanja raziskave so bili študenti deležni izobraževanja, s poudarkom na navodilih za pristop k bolniku in izvajanju predvidenega protokola raziskave. Pred drugim srečanjem z bolniki je bilo organizirano ponovno srečanje študentov na fakulteti, med katerim je bila izvedena tudi anketa o izkušnjah in dožemanju njihovega sodelovanja v raziskavi. Študenti so anonimno izpolnili vprašalnik z

vprašanji, ki so se nanašala na poročanje njihovih izkušenj s prvega srečanja z bolniki in pa njihovo oceno vpliva raziskovalnih aktivnosti na kompetence, ki naj bi jih med delom v učnih centrih pridobili. Izvedli smo tako kvantitativno oceno izkušenj z vprašanji, pri katerih so študenti svoje odgovore podali na petstopenjski Likertovi lestvici, kot tudi kvalitativni pristop z odprtimi vprašanji, katerih odgovore smo analizirali z vsebinsko analizo.

## 3 REZULTATI

### 3.1 IZKUŠNJE SODELOVANJA V RAZISKAVI

Študenti so z vključevanjem bolnikov v raziskavo pričeli približno mesec dni po pričetku usposabljanja v učnih centrih ter izvajali prvo fazo raziskave 4 do 6 tednov. Število vključenih bolnikov pri posameznem študentu je zelo variralo, in sicer med 2 in 22 (povprečje 10). Študenti so za namen raziskave enemu bolniku namenili v povprečju 30 minut. Večini študentov so pri prepoznavanju in vključevanju bolnikov pomagali njihovi mentorji (83 %) in/ali drugi magistri v lekarni (67 %).

Večina študentov (75 %) je svojo izkušnjo sodelovanja v raziskavi ocenila kot pozitivno (dobro ali zelo dobro), četrtnina pa je bila indiferentnih (ne dobro, ne slabo). Pozitivne vidike sodelovanja v raziskavi, ki so jih navajali študenti, lahko strnimo v tri kategorije, v katerih so teme, vezane na (I) študenta samega, (II) interakcijo med študentom in bolnikom ter (III) interakcijo med študentom in drugimi zaposlenimi v lekarni.

#### I. Teme, vezane na študenta

Študenti so prepoznavali pozitiven vpliv sodelovanja v raziskavi na hitrost in obseg pridobivanja znanja o arterijski hipertenziji in farmakoterapiji le-te ter pravilnem načinu spremljanja krvnega tlaka.

»S sodelovanjem v raziskavi sem pridobil dodatno znanje s področja terapije arterijske hipertenzije ...«

»Naučila sem se tudi, kako pravilno uporabljati merilnik krvnega tlaka.«

Nekateri so poročali o razvijanju sposobnosti upravljanja samega sebe, saj je bilo po njihovih besedah potrebno

usklajevanje dela v lekarni in izvajanja raziskave. Kot pozitivno so izpostavili tudi dejstvo, da raziskovalna aktivnost zahteva organiziranost in skrbno upravljanje z dokumentacijo.

*»... naučila sem se usklajevati vsakodnevno delo v lekarni z izvajanjem raziskave.«*

*»Prav tako raziskava od tebe zahteva organiziranost in urejanje dokumentacije, kar lahko samo koristi v prihodnosti.«*

Kot pozitivno izkušnjo sodelovanja v raziskavi so navajali tudi seznanitev z raziskovalnim delom oziroma vpogledom v načrtovanje in potek raziskav na področju lekarniške dejavnosti.

*»Naučila sem se tudi ... in na kakšen način potekajo takšne raziskave (koliko dela stoji za tem, samega načrtovanja ...).«*

## II. Teme, vezane na interakcijo med študentom in bolnikom

Študenti so kot najpomembnejšo korist sodelovanja v raziskavi navajali pridobivanje kompetenc za učinkovito komuniciranje z bolniki.

*»Raziskava je bila pozitivna izkušnja zame. Pridobila sem veliko na področju komunikacije, ki je pri delu s pacienti pomembna.«*

*»Naučila sem se, kako vzpostaviti kontakt s pacientom, kako pristopiti k njim, kako vzdrževati pogovor, svetovati ...«*

Večina študentov je kot veliko korist sodelovanja v raziskavi navajala povečanje samozavesti pri interakciji z bolniki, kar izvira predvsem iz okrepljenih komunikoloških veščin.

*»Tekom raziskave sem pridobila neko samozavest oz. sem opazila, da večkrat vzpostavim stik oz. »pogovor« s pacienti o njihovih zdravilih. Prej sem bila manj samozavestna v tem oz. sem samo poslušala mentorico, ko je svetovala ob izdaji.«*

*»... poleg tega pa sem se naučil precej o komunikaciji s pacienti, kar mi je omogočilo bolj sproščeno delo/komunikacijo kasneje, ko sem pričel s sodelovanjem pri izdaji zdravil.«*

Mnogi študenti so navajali, da jim je sodelovanje v raziskavi omogočalo stik z bolniki, ki ga sicer v tej fazi praktičnega usposabljanja še ne bi imeli, ali pa so bili kontakti z bolniki zaradi izvajanja raziskave pogostejši, kot bi bili sicer.

*»Sodelovanje v raziskavi mi je predvsem omogočilo dostop do pacienta ....«*

*»Hitreje sem prišla delati za pultom, kot bi sicer ...«*

Večina študentov je kot izrazito pozitiven vidik sodelovanja v raziskavi izpostavila možnost, da so izvajali k bolniku usmerjene aktivnosti v smislu bolj osebnega pristopa in pridobivanja zaupanja bolnikov, poglobljenega pogovora ter svetovanja.

*»Zanimivo mi je bilo pogovarjati se s pacienti, saj spoznaš različne karakterje in značaje, ki se jim je potrebno prilagoditi. Mislim, da so tudi pacienti imeli dodatno oskrbo, saj si vzameš čas za njih in slišiš njihove težave ter jim lahko nakloniš kak nasvet glede zdravil, zdravljenja ali česar koli. Na ta način jim lahko pomagaš, sicer bi jim ne mogel.«*

## III. Teme, vezane na interakcijo med študentom in drugimi zaposlenimi v lekarni

Študenti so poročali tudi o pozitivnem vplivu sodelovanja v raziskavi na komunikacijo oziroma odnos med njimi in ostalimi zaposlenimi v lekarni.

*»Sodelovanje z magistri na povsem drugačen način.«*

*»Menim, da je bila izkušnja dobra, saj sem razvila komunikacijske veščine v odnosu tudi do kolegov, ko sem jih prosila za pomoč.«*

Eden izmed študentov je sodelovanje v raziskavi dojemal kot izjemno pozitivno in skušal k temu pritegniti tudi magistre v lekarni.

*»... k sodelovanju spodbudil tudi druge magistre v lekarni, ki sicer ne bi sodelovali pri čem takšnem.«*

Skušali smo pridobiti celostno sliko izkušnje študentov s sodelovanjem v raziskavi, zato smo od njih pridobili tudi povratno informacijo o negativnih vidikih njihovih raziskovalnih aktivnosti. Ti so bili povezani z (I) izzivi pri vključevanju bolnikov ali pridobivanju podatkov, (II) odnosom bolnikov ter (III) usklajevanjem dela v lekarni in raziskovalnih aktivnosti.

### I. Izzivi pri vključevanju bolnikov ali pridobivanju podatkov

Nekateri študenti so kot zahtevno izpostavili prepoznavanje in vključevanje bolnikov, navajali pa so tudi izzive pri pridobivanju podatkov, bodisi z vidika razumevanja bolnikov ali njihovih težav pri priklicu informacij.

*»Izziv mi je predstavljalo predvsem vključevanje in vabljenje pacientov v raziskavo.«*



»Težave so bile tudi s strani pacientov, ki so delovali pri raziskavi, saj jim velikokrat vprašanja in trditve niso bili razumljivi in niso vedeli, za kateri odgovor bi se odločili.«

## II. Odnos bolnikov

Študenti so kot negativno plat izvajanja raziskave izpostavili med drugim tudi neprijaznost bolnikov ali njihov odziv na povabilo k sodelovanju v raziskavi.

»Ljudje so včasih bili nesramni, neprijazni, tečni, vedno se jim je mudilo.«

»Ni mi bila všeč nezainteresiranost pacientov za sodelovanje v raziskavi.«

## III. Usklajevanje dela v lekarni in raziskovalnih aktivnosti

Nekaterim študentom je izziv predstavljalo usklajevanje aktivnosti rutinskega dela v lekarni ter aktivnosti, povezanih z raziskavo, posebej v kontekstu časovnih omejitev.

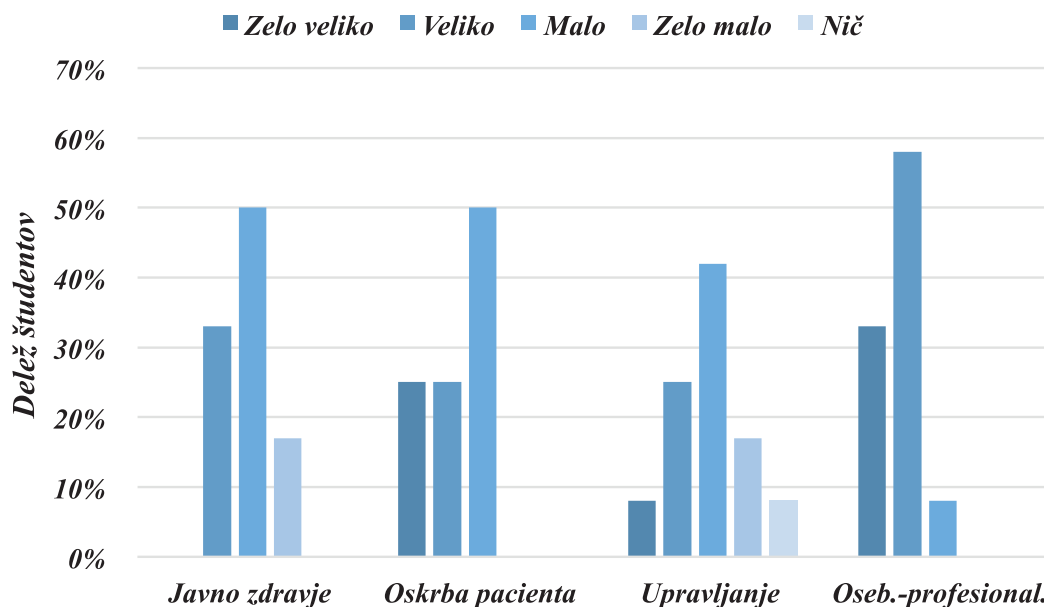
»Dodatno delo, neuskklajenost – v času izvajanja raziskave nisem bil še dovolj za pultom, večinoma sem imel druge obveznosti v lekarni, zato temu nisem mogel nameniti dovolj časa.«

»Morda je težava tudi v tem, da ob vsem delu v lekarni in ob dodatnih zapletih magistri težko najdejo čas še za

izvajanje raziskave (ob večjem številu zadolžitev s strani mentorja pa velja enako za študenta).«

## 3.2 SODELOVANJE V RAZISKAVI IN KOMPETENCE

Študenti so v največji meri izražali, da je sodelovanje v raziskavi prispevalo k razvoju njihovih osebnostno-profesionalnih kompetenc, ki vključujejo komunikacijske veščine, profesionalnost, etičnost, dokumentiranje, upravljanje samega sebe in druge, saj jih je 91 % izrazilo, da so aktivnosti v okviru raziskave veliko ali zelo veliko prispevale k izboljšanju kompetenc na tem področju. Po mnenju polovice študentov je sodelovanje v raziskavi veliko ali zelo veliko prispevalo tudi k razvijanju kompetenc, vezanih na oskrbo pacienta, ki vključujejo svetovanje pacientu, spremljanje izidov zdravljenja, skrb za pacienta, upoštevanje preferenc pacienta, partnerski odnos, opolnomočenje pacientov in drugo. Manj študentov (33 %) je prepoznavalo vpliv raziskovalnih aktivnosti na kompetence, vezane na javno zdravje, kot je promocija zdravja, in pa kompetence, vezane na upravljanje oz. menedžment (33 %), kot so osnovni menedžment lekarniške dejavnosti, timsko delo in izvajanje z dokazi podprte lekarniške dejavnosti (slika 1).



Slika 1. Odgovori na vprašanje »Koliko je sodelovanje v raziskavi prispevalo k razvijanju tvojih kompetenc z naslednjih področij?«  
 Figure 1. Answers to the question »How much did participation in the research activities contribute to the development of your competencies in the following areas?«

# 4 RAZPRAVA

Rezultati kažejo na pozitiven pogled študentov na udejstvovanje v raziskovalnih aktivnostih v okviru praktičnega usposabljanja v učnih centrih. Raziskovalne aktivnosti so jim po njihovi oceni v največji meri koristile pri izgradnji osebno-profesionalnih kompetenc. Študenti so kot največjo dodano vrednost sodelovanja v raziskavi najpogosteje omenjali razvijanje njihovih komunikoloških veščin, saj so z bolniki izvajali daljše, bolj poglobljene pogovore in k bolniku usmerjen, bolj oseben pristop. Slednje so prepoznavali tudi kot dodano vrednost za bolnike, saj so ocenili njihovo poznavanje zdravil in sodelovanje pri zdravljenju, bolniki pa so lahko izrazili svoje poglede in težave, vezane na prejemanje antihipertenzivne terapije. Izvajanje raziskave je študentom omogočalo daljše kontakte z bolniki, ki jih sicer ob rutinski obravnavi zaradi časovnih ovir ne bi bili deležni. Intervjuji bolnikov so študentom omogočili učno situacijo, ki je omogočala trening komunikoloških spretnosti v smislu izvedbe daljšega pogovora z bolnikom. Pri tem sta bila študentu v pomoč jasno zastavljen cilj in struktura pogovora, opredeljena z vprašalnikom oziroma obrazcem za izpolnjevanje, ki je študentu pomagal pri vodenju bolnika skozi pogovor.

Kot veliko dodano vrednost so mnogi študenti izpostavili tudi zgodnji dostop do bolnikov, saj v tem času praktičnega usposabljanja mnogi še niso opravljali aktivnosti, vezanih na kontakt z bolniki. Intervjuji v okviru raziskave so ponudili razmeroma predvidljivo interakcijo z bolnikom v skladu z začrtanim protokolom raziskave, kar je študentom omogočalo, da so kljub pomanjkanju izkušenj in komunikoloških spretnosti lahko vstopali v interakcije z bolniki in tako krepili svoje komunikološke veščine. Slednje je prispevalo h krepitvi študentovega zaupanja samega vase in lažjemu pričetku izvajanja manj predvidljivih interakcij z bolniki v okviru izdajanja zdravil oz. svetovanja pri samozdravljenju. Pogosto so študenti, posebej na začetku vstopanja v interakcije z bolniki, zaradi negotovosti zelo pasivni. Kot pozitivno posledico pridobljene samozavesti iz pogovorov z bolniki v okviru raziskave so posamezni študenti omenili tudi kasnejšo proaktivnost pri obravnavi bolnikov.

Velik vpliv udejstvovanju v raziskovalnih aktivnostih v sklopu pilotnega projekta so študenti pripisali tudi kompetencam, vezanim na oskrbo bolnika. Posebej so izpostavljali hitrejše pridobljeno in podrobnejše znanje o arterijski hipertenziji in zdravljenju le-te. Študenti med delom v učnih centrih, ne-

kateri tudi v sklopu v znanje farmakoterapije usmerjenih aktivnosti pod vodstvom mentorja, pridobijo mnogo znanja s področja zdravljenja bolezni, vendar so izpostavljali dodaten pozitiven vpliv sodelovanja v raziskavi na njihovo znanje farmakoterapije hipertenzije, ki je bila osrednja tema raziskave. Nekateri so izpostavili tudi, da so se zaradi izvajanja raziskave naučili ustreznih pristopov k merjenju krvnega tlaka in pravilnega rokovanja z merilci krvnega tlaka. Hitrejše in bolj podrobno pridobljeno znanje o zdravljenju in spremljanju krvnega tlaka morda lahko pripišemo dejstvu, da so ta znanja zaradi aktivnosti, usmerjene v bolnike s hipertenzijo, lahko študenti v večji meri neposredno uporabili, s čimer smo osmislili potrebo po tovrstnih znanjih.

Nekateri študenti so posebej izpostavili, da so bili izjemno pozitivno presenečeni nad prvo izkušnjo sodelovanja v raziskavi in navdušeni nad tem, da so dobili vpogled v to, kako tovrstne raziskave načrtujemo in izvajamo. Zaradi pomembnosti povezovanja raziskovanja in prakse je za stroko koristno, da raziskovalna dejavnost predstavimo že študentom na dodiplomskem študiju, saj se ob pozitivnih izkušnjah z raziskovalnimi aktivnostmi razvijajo proaktivni bodoči magistri farmacije, ki kasneje ob vstopu v lekarniško prakso skrbijo za povezovanje in prenos znanj med akademskim in lekarniškim okoljem.

Zanimivo je, da so usklajevanje aktivnosti rutinskega dela v lekarni in raziskovalnih aktivnosti nekateri študenti izpostavili kot pozitiven vidik, ki jim je pomagal pri razvijanju kompetenc, vezanih na upravljanje samega sebe, medtem ko so drugi potrebo po usklajevanju aktivnosti navedli kot negativno. Usklajevanje raziskovalnega dela s primarnimi obveznostmi dela v lekarni je odvisno od mnogih dejavnikov, med drugim obsega primarnih aktivnosti, prilagodljivosti organizacije dela in vloge mentorja in ostalih zaposlenih ter obremenitve, ki jo raziskovalna dejavnost predstavlja za študenta. Za ustrezno omejitev obremenitve študenta je ključen protokol, ki ne zahteva dolgotrajnega in zahtevnega stika z bolniki, ter ustrezno postavljen cilj glede števila bolnikov, ki naj bi jih študent obravnaval. Število vključenih bolnikov pri posameznem študentu v pilotnem projektu se je sicer zelo razlikovalo in je bilo v veliki meri odvisno od angažiranosti mentorja in ostalih magistrstov, ki so bili ključni za prepoznavanje in vključevanje bolnikov, saj pogosto študent v tej fazi praktičnega usposabljanja še ni bil prisoten za pultom. Dobra polovica mentorjev (58 %) in slaba polovica ostalih magistrstov (42 %) je bila po poročanju študentov pri tem v veliko pomoč.

Med negativnimi vidiki izvajanja raziskave so študenti omenjali tudi izzive pri vključevanju in zbiranju podatkov. Kot glavni izziv so navedli veliko število izključitvenih kriterijev,



vezanih na diagnozo bolnika, ki so jih preverjali na podlagi informacij na kartici zdravstvenega zavarovanja in informacij od bolnika. Tudi te navedbe potrjujejo sklep, da je potrebno zastaviti protokol, ki bo čim bolj enostaven za izvedbo, pri tem pa je v veliko pomoč tudi podpora mentorja oz. ostalih magistrov v lekarni.

Študenti so kot negativno izkušnjo oziroma vidik navedli tudi nekorekten odnos nekaterih bolnikov, kot je neprijaznost, a čeprav se temu ob delu z bolniki ni mogoče popolnoma izogniti, so v takih primerih kratkotrajnejši kontakti med bolnikom in študentom za slednjega manj obremenjujoči.

Ob sicer pozitivni izkušnji moramo upoštevati dejstvo, da je v pilotnem projektu sodelovalo manjše število izbranih študentov, ki so v sodelovanje predhodno privolili. Širitev izvajanja raziskovalnih aktivnosti na vse študente bi lahko prinesla nekaj izzivov. Določenemu deležu študentov tovrstne dejavnosti morda niso v interesu, čeprav je povabilo k sodelovanju v pilotnem projektu zavrnil le en študent. Po drugi strani bi nekaterim študentom te aktivnosti lahko predstavljale preveliko dodatno obremenitev, v kolikor je pri njih že v osnovi potrebnega več napora za pridobitev vseh potrebnih kompetenc, ki jih opredeljuje kompetenčni model. Pripravljenost sodelovanja v raziskavi smo predhodno preverili tudi pri mentorjih v učnih centrih. Vsi kontaktirani mentorji so bili izvajanju načrtovanih aktivnosti naklonjeni, usklajevanja so potekala le na temo ciljnega števila vključenih bolnikov. Tudi študenti so navajali, da so jim bili mentorji večinoma v veliko pomoč. Naklonjenost mentorja tovrstnim aktivnostim je ključnega pomena, saj lahko študentu pri tem pomaga in raziskovalne dejavnosti smiselno umesti v načrt aktivnosti študenta na praktičnem usposabljanju.

## 5 SKLEP

Študenti izvajanje raziskovalnih aktivnosti v okviru usposabljanja v učnih centrih dojemajo kot pozitivno izkušnjo. Sodelovanje v raziskavi jim je pomagalo pri razvijanju osebno-profesionalnih kompetenc, s poudarkom na komunikoloških veščinah, ter kompetenc, vezanih na oskrbo pacienta. Sodelovanje v raziskavi je izboljšalo njihovo znanje farmakoterapije in povečalo samozavest pri svetovanju bolnikom. Rezultati pilotnega projekta kažejo na smiselnost vključitve večjega števila študentov na prak-

tičnem usposabljanju v tovrstne aktivnosti, ob upoštevanju negativnih vidikov sodelovanja študentov v raziskavah, ki kažejo na potrebo po enostavnih protokolih raziskav in manjšem ciljnem številu vključenih bolnikov na posameznega študenta.

## 6 ZAHVALA

Zahvaljujemo se vsem študentom, ki so sodelovali v tem pilotnem projektu, ter njihovim mentorjem, ostalim članom kolektivov sodelujočih lekarn ter vodjem lekarn oz. javnih zavodov, ki so naša prizadevanja pri vključevanju študentov v raziskovalno dejavnost v okviru praktičnega usposabljanja podprli in sodelovali pri izvajanju raziskave.

## 7 LITERATURA

1. Kos M. *Praktično usposabljanje [Internet]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za farmacijo; 2020-2021 [cited 2020 Apr 22]. Available from: <https://ucilnica.ffa.uni-lj.si/course/view.php?id=42>*
2. Kritikos VS, Saini B, Carter S, Moles RJ, Krass I. *Factors influencing pharmacy students' attitudes towards pharmacy practice research and strategies for promoting research interest in pharmacy practice. Pharm Pract (Granada). 2015 Apr-Jun;13(3):587.*
3. Roberts R, Kennington E. *Pharmacy practice research has an impact on each and every pharmacist. Pharm J. 11 Mar 2010.*
4. *Department of Health. Pharmacy in England: building on strengths, delivering the future. London 2008.*
5. Armour C, Brilliant M, Krass I. *Pharmacists' views on involvement in pharmacy practice research: Strategies for facilitating participation. Pharm Pract (Granada). 2007;5(2):59-66.*
6. Rosenbloom K, Taylor K, Harding G. *Community pharmacists' attitudes towards research. Int J Pharm Pract. 2000;8(3):103-10.*